

УДК 371.134

**ХАРАКТЕРИСТИКА МОТИВАЦІЙНО–ЦІЛЬОВОГО
КОМПОНЕНТА ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ДО
РОБОТИ З ДІТЬМИ ТРУДОВИХ МІГРАНТІВ**

Сабат Н. І.

*ДВНЗ «Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника»*

Кафедра теорії та методики дошкільної і корекційної освіти

У статті схарактеризовано мотиваційно–цільовий компонент підготовки майбутніх педагогів до роботи з дітьми трудових мігрантів. Представлено результати дослідження щодо формування ціннісного ставлення студентів до майбутньої професійної діяльності. Розроблено практичні рекомендації щодо сформованості навчальних та пізнавальних мотивів майбутніх учителів початкових класів.

Ключові слова: мотиваційно–цільовий компонент, професійна готовність, учителі початкових класів, діти трудових мігрантів.

**ХАРАКТЕРИСТИКА МОТИВАЦИОННО–ЦЕЛЕВОГО
КОМПОНЕНТА ПОДГОТОВКИ БУДУЩИХ ПЕДАГОГОВ К РАБОТЕ
С ДЕТЬМИ ТРУДОВЫХ МИГРАНТОВ**

Сабат Н. И.

*ГВУЗ «Прикарпатский национальный университет
имени Василия Стефаника»*

Кафедра теории и методики дошкольного и коррекционного образования

В статье охарактеризован мотивационно–целевой компонент подготовки будущих педагогов к работе с детьми трудовых мигрантов. Представлены результаты исследования по формированию ценностного отношения студентов к будущей профессиональной деятельности. Разработаны практические рекомендации формирования учебных и познавательных мотивов будущих учителей начальных классов.

Ключевые слова: мотивационно–целевой компонент, профессиональная готовность, учителя начальных классов, дети трудовых мигрантов.

**THE CHARACTERISTIC OF MOTIVATIONAL TARGET
COMPONENT OF THE TRAINING OF FUTURE PEDAGOGUES TO
WORK WITH THE CHILDREN OF MIGRANT WORKERS**

Sabat N. I.

State Higher Educational Establishment

«Vasyl Stefanyk Precarpathian National University»

Theory and Methodology of Preschool and Correctional Education Department

The article proves the complexity and the multidimensional nature of the problem of motivation underlying the diversity of approaches to its essence, nature, structure. The components and their corresponding criteria of readiness of the future teachers to work with the children of migrant workers are highlighted.

The motivational and target component is characterized and its following criteria are outlined: students valuable attitude to the future professional activities, formation of educational and informative motives; availability in the future pedagogues of an integrated system of ideas about the future of the profession, availability of social attitudes concerning the professional activities; focused development of the students' confidence in the importance of work with the children of migrant workers; focus on the effective implementation of the professional activity, which should be targeted and activate all the resource capabilities of the personality to achieve it through the organization of the daily search activity in this sphere; development of the professional interest of the future teachers; positive inner motivation to the educational and cognitive and future professional activity, availability of the sustained motivation in the training and in the performance of samples of the professional tasks; need to carry out qualitatively own pedagogical activities; desire to apply innovative socio-pedagogical technology in the custody and educational activities with children of migrant workers; desire to achieve professional growth. The factors of efficiency of the professional consciousness formation process of the future specialist are studied. The main types of motifs are characterized: «internal motivation» is the formation of sustained interest to learning; «motives-competition» is a self-assessment of own activities results and comparisons with others; «external motives» are the motives of activities not directly related to the process of new educational actions mastering, the stimulus to the activity are goals created. The results of the research on the formation of the value of the attitude of students for the future professional activity are presented. For this purpose, the following methods and forms of work were used as lectures, essays preparation, reports, messages, etc. Practical recommendations on the formation of the educational and cognitive motivations of future elementary school teachers are developed.

Key words: *motivational target component, professional readiness, elementary school teachers, children of migrant workers.*

Постановка проблеми. У сучасних умовах учителів доводиться працювати з різними категоріями дітей. За останні роки у школах збільшилася кількість учнів із дискантних сімей, серед яких значний відсоток становлять діти трудових мігрантів. Відсутність батьківсько-материнських впливів, не завжди ефективна робота тимчасових опікунів, індивідуальні й вікові особливості негативно позначаються на формуванні особистості таких школярів. У роботі з ними вчителів варто зважати на особливу ранимість, занижену або завищену самооцінку, високий рівень тривожності тощо. Для роботи з дітьми із сімей трудових мігрантів важливими є такі особистісні й професійні якості, як толерантність, терплячість, емпатія, доброта, гуманність та ін. Тому для професійної педагогічної освіти важливим завданням виступає виховання професійно-гуманістичної спрямованості майбутнього педагога.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичний аспект мотиваційної сфери особистості розкрито у працях С. Бибик, М. Робера,

Ф. Тільмана. Питання формування професійної готовності майбутніх педагогів досліджували С. Єрохін, І. Зязюн, Є. Ільїн, Є. Шиянов та інші.

Формулювання мети статті. Проаналізувати процес формування мотиваційно–цільового компонента підготовки майбутніх педагогів до роботи з дітьми трудових мігрантів.

З огляду на поставлену мету виділяємо такі завдання: проаналізувати сучасний стан досліджень професійної готовності майбутніх педагогів; схарактеризувати мотиваційно–цільовий компонент підготовки майбутніх педагогів до роботи з дітьми трудових мігрантів; дослідити процес формування ціннісного ставлення студентів до майбутньої професійної діяльності; розробити практичні рекомендації щодо сформованості навчальних та пізнавальних мотивів майбутніх учителів початкових класів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ефективність формування готовності майбутніх педагогів до роботи з дітьми трудових мігрантів значною мірою залежить від визначення її критеріїв та показників. У словниках, енциклопедичних виданнях критерій трактують як підставу для оцінки, визначення або класифікації чогось [1, с. 43].

Для оцінювання готовності студентів до роботи з дітьми трудових мігрантів ми виокремили такі компоненти та відповідні їм критерії готовності. Зокрема, мотиваційно–цільовий компонент містить такі показники:

- ціннісне ставлення студентів до майбутньої професійної діяльності, сформованість навчальних та пізнавальних мотивів;
- наявність у майбутніх педагогів цілісної системи уявлень щодо майбутньої професії, наявність соціальних установок щодо фахової діяльності;
- цілеспрямований розвиток упевненості студентів у важливості роботи з дітьми трудових мігрантів;
- спрямованість на ефективну реалізацію професійної діяльності, яка повинна орієнтувати та активізувати всі ресурсні можливості особистості на її досягнення шляхом організації щоденної пошукової активної діяльності в цій сфері;
- розвиток професійного інтересу майбутніх педагогів у процесі вивчення дисципліни «Підготовка майбутніх педагогів до роботи з дітьми трудових мігрантів»;
- позитивна внутрішня мотивація до навчально–пізнавальної та майбутньої професійної діяльності, наявність стійкої мотивації у навчанні та при виконанні зразків професійних завдань;
- потреба якісно здійснювати власну педагогічну діяльність;
- бажання застосовувати інноваційні соціально–педагогічні технології в опікунсько–виховній діяльності з дітьми трудових мігрантів;
- бажання досягти професійного зростання.

Проблема мотиваційно–ціннісного ставлення студентів до майбутньої професійної діяльності є предметом дослідження І. Зязюна, Є. Ільїна, Є. Шиянова, у наукових роботах яких вивчалися функції мотивів у

професійній та навчальній діяльності, взаємозв'язок ціннісної та мотиваційної структур особистості. Науковці зазначають, що мотиваційно-ціннісне ставлення особистості до діяльності базується на її вибіркового ставленні до цінностей діяльності, котрі пов'язані із задоволенням потреб самої особистості у суспільстві [8, с. 12]. Таким чином, у структурі особистості цінності й мотивація поєднуються у тісному взаємозв'язку та взаємодії.

Н. Шемигон виокремлює низку факторів ефективності процесу формування професійної свідомості майбутнього спеціаліста: положення цієї професійної групи у суспільстві (престижність професії, рівень доходів); вимоги, що висуває суспільство до професіонала у тій чи іншій галузі; особливості організації освітнього процесу; традиції конкретного навчального закладу [7, с. 250]. Тому фінансування освіти, в т.ч. рівень заробітних плат освітян, є одним із актуальних питань української освіти впродовж багатьох років. Сьогодні більшість українських учителів знаходяться в умовах фактичного виживання, так як намагання уряду покращити ситуацію не є дієвими. У проекті бюджету на 2017 рік закладено збільшення заробітної плати вчителям на 33,5 %, що, за словами Л. Гриневич, мало б підвищити статус педагога загалом [3].

Так як підготовка фахівця – це спеціально організована діяльність, що сприяє формуванню системи відношень до майбутньої професії, то престиж учителя залежить значною мірою від того, як педагог позиціонує себе у соціумі. У процесі отримання знань, спілкування з однокласниками, а згодом у професійній діяльності педагог визначає для себе цінність об'єктів, із якими він вступає у взаємодію.

Так, М. Робер і Ф. Тільман зазначають, що мотивація – це потреба, яка спонукає діяти особистості з певною метою. Потребу вони розглядають як внутрішній аспект мотивації. Мотивація визначається вченими як динамічний процес фізіологічного і психологічного управління поведінкою людини, що визначає її спрямованість, організованість, активність і стійкість [5, с. 77]. Науковці доводять, що мотиваційний компонент приховує великі можливості для успіху й конкурентності у професійній діяльності. Мотиваційна сфера є більш динамічною, ніж пізнавальна та інтелектуальна, що має позитивні і негативні сторони. Якщо нею не управляти, то може наступити регрес мотивації, зниження її рівня, втрата дієвості особистості.

Тому у студентському віці формування мотивації повинно стати предметом цілеспрямованої систематичної роботи [2, с. 21].

Залежно від ціннісних орієнтацій особистості мотив може виступати як суспільно значущий, вагомий для конкретної особистості чи групи, або індивідуально вагомий (для самої особистості). Тут ми маємо можливість прослідкувати чіткий взаємозв'язок мотивації людини з типом її направленості. Ця залежність не є сталою, вона може змінюватися у процесі розвитку як групи, так і індивіда, адже мотив виступає вагомою складовою діяльності. Саме мотив виступає тим чинником, який перетворює спрямування особистості в активну діяльність, дозволяє суб'єкту діяльності

зіставляти конкретні ситуації з системою цінностей, якими він керується у поведінці. Як відомо, одним із основних акторів, що визначають розвиток, є процес навчання людини, а особливо набуття професії. Тому важливим завданням ВНЗ є забезпечення під час навчання формування мотивів, які дозволяють студентам не тільки реалізовувати домінуючі цінності, а й активно включатися у процес засвоєння знань.

Для студентів домінуючим видом діяльності виступає навчання. Водночас слід ураховувати, що індивідуальні цінності та мотиви вступу до навчального закладу в кожного різні. Крім того, майбутні вчителі вирізняються індивідуально-психологічними та індивідуально-типологічними особливостями, різним рівнем підготовки тощо. У процесі навчальної діяльності виникає та формується позитивна або негативна мотивація до своєї майбутньої професійної діяльності. Тобто у процесі навчання ціннісно-мотиваційна сфера особистості отримує або не отримує динамічний розвиток. На кожному курсі різні мотиви спонукають студента до засвоєння знань, тобто мотив дозволяє особистості реалізовувати ті цінності й потреби, які вона мала на конкретному етапі навчання. Нові ситуації, що виникають у процесі професіоналізації, стимулюють появу нових потреб та цінностей. Ті знання й уміння, які раніше отримали студенти, не зникають, а трансформуються у внутрішні чинники й передумови для наступного етапу навчання.

Одним із найвагоміших є взаємозв'язок ціннісних орієнтацій особистості з її мотивацією до діяльності. Науковці виділяють в учінні три основні типи мотивів:

- «внутрішня мотивація» – формування стійкого інтересу до навчання;
- «мотиви-змагання» – самооцінка результатів своєї діяльності та порівняння з іншим;
- «зовнішні мотиви» – мотиви діяльності, не пов'язані безпосередньо з процесом оволодіння

новими навчальними діями, стимулом до діяльності є створені цілі [6, с. 86].

Внутрішні мотиви є пізнавальними, тому вони забезпечують високу активність навчальних дій. У студентів з домінуванням внутрішньої мотивації пізнавальні потреби спрямовані на процес чи результат навчальної діяльності. Вони навчаються заради отримання знань, проявляючи інтерес до майбутньої професії, бажання займатися нею. Внутрішні мотиви призводять до зміни зовнішніх умов та обставин. Отже, у процесі професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів слід спиратися на їх пізнавальні інтереси й формувати нові.

Зовнішні мотиви – це ті, що не входять до структури навчальної діяльності, наприклад, прагнення отримати високі бали не заради професійного зростання, а заради стипендії. Науковці зазначають, що впродовж останніх років у студентів домінує саме зовнішня мотивація [8, с. 65].

Отже, навчальна мотивація складається з цілісної структури внутрішніх (спрямованих на результат) і зовнішніх (спрямованих на отримання винагороди) мотивів. Також ціннісні орієнтації виступають як зовнішні та внутрішні мотиви у структурі навчальної мотивації студентів. Отже, ціннісно–мотиваційна структура навчальної діяльності студента є складною структурою, на яку впливає низка чинників.

Однак мотиви щодо обрання професії в молодих людей не завжди є стійкими. Вони часто змінюються, так само як інтереси, погляди, світобачення, поведінка особистості. Так, для старшокласників основними мотивами, які визначають вибір професії і впливають на формування професійного самовизначення особистості, є сім'я, цінності, схильності, потреби, інтереси, здібності. Водночас реалії сьогодення змушують школярів зупинити свій вибір на професіях, які мають не стільки соціальну значущість та відповідають нахилам й уподобанням учнів, скільки відображають уявлення молоді щодо ціннісних орієнтацій, які панують у суспільстві [4, с. 476, 480–481].

Після вступу до ВНЗ відбуваються зміни у професійній мотивації майбутніх фахівців. На 3–4 курсах, коли поглиблено вивчаються професійно зорієнтовані дисципліни, проводиться виробнича практика, професійна мотивація формується особливо активно. С. Єрохін виокремлює такі її структурні компоненти: мотивація ініціації (спонукає до діяльності); мотивація селекції (вибір мети); мотивація реалізації (регулює, контролює реалізацію виконання відповідної дії); мотивація постреалізації (завершує виконання дії і спонукає до іншої) [2, с. 21].

З метою формування ціннісного ставлення студентів до майбутньої професійної діяльності нами проведено дослідження серед студентів педагогічного факультету ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» напряму «Початкова освіта».

Упродовж усього періоду експериментальної роботи ми здійснювали перевірку ефективності професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів. Експериментальна робота проводилася відповідно до таких вимог: точне фіксування стартових умов; коректне формулювання гіпотез та очікуваних результатів; фіксування незалежних змінних; дотримання умов експерименту; виявлення достовірних результатів та їх відповідність гіпотезі дослідження. Педагогічному експерименту передували пілотні дослідження, результати яких дали змогу виокремити його зміст і сформулювати експериментальні й контрольні групи. У дослідженні брали участь дві експериментальні та дві контрольні групи спеціальності напряму «Початкова освіта».

Дослідно–експериментальна робота проводилася у три етапи: пошуково–теоретичний, експериментальний, узагальнювальний. Для діагностики мотиваційно–цільового складника готовності студентів до майбутньої професійної діяльності застосовувалися: методика вивчення мотивації навчання у вищому навчальному закладі Т. Ільїної та опитувальник професійних уподобань Л. Кабардової. Кількісні та якісні показники,

отримані за результатами констатувального етапу педагогічного експерименту, дали змогу дійти висновку про однорідність сформованості рівнів готовності до професійної діяльності студентів експериментальних і контрольних груп.

Для реалізації завдань ціннісного ставлення студентів до майбутньої професійної діяльності, сформованості навчальних та пізнавальних мотивів студенти залучалися до участі у спеціально організованих бесідах, диспутах, прослуховування лекцій, на яких висвітлювалися питання трудової міграції як соціального явища, вікових та індивідуальних особливостей дітей трудових мігрантів, значення опікунсько-виховної роботи у професійній діяльності вчителя початкових класів. Крім цього, використовувалися інші різноманітні методи й форми виховної роботи, які стимулювали розвиток пізнавальної й соціальної мотивації студентів, у тому числі пов'язаної з питаннями опікунсько-виховної діяльності. У контексті актуалізації ціннісно-сміслових утворень майбутніх учителів забезпечувалося також цілеспрямоване створення ситуацій успіху, що дало можливість студентам усвідомити власні досягнення, повірити у свої сили на шляху професійно-особистісного зростання. Для цього використовувалися такі методи й форми роботи, як лекції, підготовка рефератів, доповідей, повідомлень тощо.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Результати дослідження дозволяють стверджувати, що рівень сформованості навчальних та пізнавальних мотивів майбутніх учителів початкових класів суттєво підвищується при використанні у навчальному процесі інноваційних технологій, створенні ситуацій успіху, проведенні практичних занять, вирішенні проблемних ситуацій. У студентів експериментальної групи спостерігалася інтенсивніша позитивна динаміка у стані сформованості готовності до опікунсько-виховної діяльності, ніж у студентів контрольної групи, з якими відповідна робота не проводилася.

Розроблена нами програма підготовки майбутніх педагогів до опікунсько-виховної діяльності з дітьми трудових мігрантів та методика її впровадження в навчально-виховний процес вищих навчальних закладів є достатньо ефективною. Перспективи подальших науково-педагогічних розвідок убачаємо в узагальненні та систематизації отриманих результатів дослідження.

Список використаних джерел

1. Бибик С. П. Словник іншомовних слів: тлумачення, словотворення та слововживання / С. П. Бибик, Г. М. Сюта; за ред. С. Я. Єрмоленко. – Харків : Фоліо, 2006. – 624 с.

2. Єрохін С. А. Концепція професійної мотивації студентів як фактора конкурентності на ринку праці / С. А. Єрохін, Ю. В. Нікітін, І. В. Нікітіна // Юридична наука. – 2011. – № 1. – С. 20–27.

3. Зарплата вчителів має зрости на 33,5 % // Середня освіта. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://osvita.ua/school/52333/>

4. Мачуська І. М. Основні чинники професійного самовизначення старшокласників /І. М. Мачуська // Теоретико–методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді. – 2013. –Вип. 17 (1). – С. 474–482.

5. Робер М.–А. Психология индивида и группы / М.–А. Робер, Ф. Тильман. – М. : Прогресс, 1988. – 256 с.

6. Талызина Н. Ф. Управление процессом усвоения знаний / Н. Ф. Талызина. – М. : МГУ, 1984. – 334 с.

7. Шемигон Н. Ю. Сутність мотиваційно–ціннісного ставлення студентів до майбутньої професійної діяльності / Н. Ю. Шемигон // Проблеми інженерно–педагогічної освіти. – 2012. – № 36. – С. 250–254.

8. Яковенко А. В. Особенности образовательных мотиваций студенческой молодежи в условиях трансформации украинского общества: дис. ... канд. социол. Наук : 22.00.04 / А. Я. Яковенко. – Луганск, Восточноукраинский национальный ун–т им. Владимира Даля. 2002. – 200 с.

УДК 37.012:373.211.24

МОНІТОРИНГ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ДОШКІЛЬНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ В СИСТЕМІ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

Смірнова Я. В.

Балаклійська філія Комунального закладу «Харківська гуманітарно–педагогічна академія» Харківської обласної ради

Матеріали цієї статті висвітлюють результати моніторингу професійного становлення майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів у системі педагогічної освіти. Визначено умови, за яких моніторинг є чинником професійного становлення майбутніх вихователів, схарактеризовано зміст роботи на послідовних етапах моніторингу. Встановлено, що моніторинг є чинником професійного становлення майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів за умови його об'єктивності, систематичності, гуманістичної спрямованості.

Ключові слова: освітній моніторинг, професійне становлення.

МОНИТОРИНГ ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО СТАНОВЛЕНИЯ БУДУЩИХ ВОСПИТАТЕЛЕЙ ДОШКОЛЬНЫХ УЧЕБНЫХ УЧРЕЖДЕНИЙ В СИСТЕМЕ ПЕДАГОГИЧЕСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ

Смирнова Я. В.

Балаклеийский филиал Коммунального учреждения «Харьковская гуманитарно-педагогическая академия» Харьковского областного совета

Материалы данной статьи освещают результаты мониторинга профессионального становления будущих воспитателей дошкольных учебных учреждений в системе педагогического образования. Установлены условия, при которых мониторинг является фактором профессионального